

Vladimír Leška: *Slovensko 1993–2004. Léta obav a nadějí.*

1. vydání. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2006, 427 stran, ISBN 80-86506-57-6 (signatura knihovny ÚMV 53 321 PK).

Často citované a zmiňované teze o tzv. nadstandardních vztazích mezi Českou republikou a Slovenskem, o nejbližších susedech, o společných dějinách a problémech a další, které někdy končí konstatováním, že se ani vzájemně nepovažujeme za cizince, bývají někdy nabourány smutným faktem, že Češi toho o Slovensku a o jeho vývoji od rozdělení Československa příliš mnoho nevědí. Je nutné kriticky konstatovat, že Slováci toho o současné České republice vědí daleko více. Každá práce zaměřená na hlubší poznání slovenských politických a společenských reálií je tedy vítaným přínosem ke splacení dluhu, který máme nejen k našim východním susedům, ale zejména sami k sobě.

Vladimír Leška, dlouholetý pracovník Ústavu mezinárodních vztahů, patří k těm badatelům, kteří se novodobým dějinám Slovenska, jeho politickému vývoji a postavení v mezinárodní politice věnují dlouhodobě. Důkazem toho je i recenzovaná publikace *Slovensko 1993–2004*, která je nejnovějším výstupem jeho dlouhodobé intenzivní výzkumné práce.

Jak už samotný název napovídá, publikace je časově ohraničena dvěma logicky zvolenými mezníky v novodobých slovenských dějinách: na straně jedné rokem 1993, kdy samostatné Slovensko vzniklo, na straně druhé rokem 2004, kdy byl završen proces integrace Slovenska do Evropské unie (EU) a do Severoatlantické aliance (NATO). Proces, který byl v porovnání s nejbližšími susedy mnohem komplikovanější a problémovější. Pokud bychom měli stručně vystihnout hlavní motiv knihy, pak máme před sebou analýzu vnitropolitického vývoje na Slovensku v uvedeném období a dopad těchto vnitropolitických kroků na postavení Slovenska v mezinárodní politice, v mezinárodních vztazích a v integračních procesech.

Velká pozornost je zcela pochopitelně věnována období do roku 1998, kdy se Slovensko díky způsobu vládnutí Vladimíra Mečiara (Hnutie za demokratické Slovensko – HZDS) a jeho koaličních či „tolerančních“ partnerů dostalo do mezinárodní izolace a vypadlo z prvních vln rozšíření EU a NATO a kdy se pro Západ stalo nežádoucím partnerem. Vladimír Mečiar stál v čele vlády v okamžiku nabytí slovenské nezávislosti, a tak byl velkou částí veřejnosti vnímán jako „otec-zakladatel“. Ostatně z této své role dlouho úspěšně těžil a zajišťovala mu dlouhodobou a poměrně stabilní voličskou podporu. Zprvu vládl pouze se svým HZDS za tiché podpory SNS (Slovenská národní strana) a SDĽ (Strana demokratickej ľavice), později se SNS jako s oficiálním koaličním partnerem. V březnu 1994 mu však byla po odchodu několika skupin z HZDS i ze SNS a po jejich připojení k opozici vyslovena nedůvěra a na jeho místo přišel Jozef Moravčík se svou dočasnou širokou protimečiarovskou vládou. Předčasné volby, iniciované touto vládou, znamenaly však návrat Vladimíra Mečiara k moci s ještě větší kuráží než v minulém období.

Období 1994–1998 je charakterizováno omezováním práv opozice, snahou ovládnout média, a to i soukromá (Leška, 2006, s. 63–64), téměř permanentní „válkou“ mezi vládou a prezidentem, neprůhlednou privatizací, související s bojem o ekonomickou moc (Leška, 2006, s. 51), zhoršením vztahu vlády k národnostním menšinám (Leška, 2006, s. 54–60) a k římskokatolické církvi (Leška, 2006, s. 63), nerespektováním nálezů a rozhodnutí Ústavního soudu, ovládnutím a posléze zneužíváním tajné služby i nestandardními způsoby, jakými V. Mečiar řídil svou stranu a jakými si zavazoval poslance k loajalitě (Leška, 2006, s. 60). V tomto období dostává Slovensko velmi vážná varování ze strany obou euroatlantických integračních uskupení i jednotlivých států, což Mečiarova vláda brala spíše jako nátlak a zasahování do vnitřních záležitostí suverénního státu. Leška však objektivně uznává, že ekonomická situace se v tomto období relativně stabilizovala (Leška, 2006, s. 49–50).

Autor s kritickým nadhledem hodnotí i vládnutí protimečiarovských sil po roce 1998, které někdy bývají až nepřírozně glorifikovány. Zmiňuje se o řadě vnitřních sporů, které musela zejména první Dzurindova vláda řešit, ať už šlo o vlastní složení koalice (která strana má/nemá být členem), o poměr křesel ve vládě (*Leška, 2006, s. 111*), o způsob volby prezidenta (*Leška, 2006, s. 126–128*) a zejména pak o určení společného koaličního kandidáta (*Leška, 2006, s. 128*), o neshody ohledně reformy veřejné správy a územně-správního uspořádání (*Leška, 2006, s. 223*), či o diskuze o hodnotových otázkách iniciované konzervativním KDH (Kresťanskodemokratické hnutie), (*Leška, 2006, s. 220 a 228*). Vnitrokoaliční nestabilitu dává Leška do souvislosti mimo jiné s množstvím subjektů, které ji fakticky tvořily, a s jejich ideologickou heterogenitou (*Leška, 2006, s. 269*).

Naproti tomu v zahraniční politice se s výjimkou několika málo případů koalice dokázala téměř vždy shodnout a Slovensko se pod Dzurindovými vládami stalo respektovaným kandidátem na členství v EU a v NATO. Vytvoření podmínek pro členství Slovenska v těchto dvou organizacích Leška hodnotí jako hlavní poslání pomečiarovských vlád (*Leška, 2006, s. 116*). V otázkách zahraniční politiky vláda nacházela řadu styčných bodů s pozdějším prezidentem Rudolfem Schusterem, jenž byl sice zvolen jako koaliční kandidát, avšak ve funkci končil už jako kritik vládní politiky, zejména v domácí politice a v sociálních a ekonomických reformách, iniciovaných druhou Dzurindovou vládou.

Z česko-slovenského hlediska je zajímavé zmínit se o relativně vstřícném postoji, který zastával vůči Vladimíru Mečiarovi a jeho vládě Václav Klaus (*Leška, 2006, s. 133*). Citovány jsou i Mečiarovy výpady proti těm slovenským politikům, kteří měli blízký vztah k českému prezidentu Václavu Havlovi; Leška jmenuje zejména Michala Kováče a Jozefa Moravčíka (*Leška, 2006, s. 38*).

Metodologicky je publikace postavena zejména na obsahové analýze primárních dokumentů, zejména koaličních dohod, vládních prohlášení, projevů a stanovisek politiků a politických stran, a na jejich konfrontaci s politickou praxí. O tom je nutné zmínit se zejména v případě Mečiarových vlád, kde byl rozdíl mezi oficiální deklarací a praktickou politikou značný. Byť i oficiální doktríny Mečiarovy vlády se hlásily k integraci Slovenska do euroatlantických struktur, chování a vyjádření koaličních představitelů tuto oficiální linii často narušovaly, nebo byly dokonce v přímém rozporu. Z analyzovaných dokumentů je jednak citováno přímo v textu, navíc jsou pak v plném znění či v relevantním výtahu součástí obsáhlé přílohy (rozsahem zabírající cca čtvrtinu knihy). Autor často odkazuje i na reflexi politického vývoje v denním tisku.

Z formálního hlediska je nutné vyzvednout velmi bohatý poznámkový aparát čítající 941 položek, řazených vždy za každou kapitolou. S bohatým poznámkovým aparátem souvisí i enormní množství literatury a dalších pramenů, které autor nashromáždil a s nimiž pracoval. Publikace je rovněž obohacena o prezentaci a interpretaci výsledků průzkumů veřejného mínění a o tabulky s volebními výsledky (*například Leška, 2006, s. 275*). I to vše svědčí o autorově intenzivní a pečlivé práci.

I přes pečlivou práci se do knihy dostalo pár chyb či nepřesností. Na straně 30 se o Michalu Kováčovi píše, že „*po ročním působení ve funkci prezidenta přednesl v parlamentu počátkem března 1993 Správu o stave republiky*“, avšak Kováč nastoupil do úřadu právě v březnu 1993; správně by tedy mělo být „*počátkem března 1994*“. První pokus zvolit v roce 1998 prezidenta proběhl již 29. 1. 1998,¹ nikoliv až v březnu (*Leška, 2006, s. 125*). Ivan Mikloš nebyl ve vládě Jozefa Moravčíka v roce 1994 ministrem financí, jak autor píše na straně 34, což ostatně dosvědčuje i příloha číslo 4 (*Leška, 2006, s. 349–350*), kde je správně uveden Rudolf Filkus.

Kapitola o vnitřním pnutí v SDK (Slovenská demokratická koalícia), (*Leška, 2006, s. 147–154*), působí místy trochu chaoticky, neboť se zde vzájemně prolínají události minulé a budoucí. Na straně 150 je již citován Pavol Hrušovský jako nový předseda KDH, avšak na straně 153 je ještě jako předseda uváděn Ján Čarnogurský a následně po něm už opět Hrušovský. Určité časové skoky se objevují i v případě strany SMER. Poprvé se o ni

autor zmiňuje na straně 146 a již mluví o „*postupně silícím SMERu*“. Okolnosti vzniku tohoto politického subjektu nastiňuje však až na straně 155, podrobněji pak dokonce až o jedenáct stran dále (*Leška, 2006, s. 166*).

Rovněž role médií a jejich vliv na politické a společenské klima na Slovensku by si podle mého názoru zasloužily větší prostor. Autor se sice na několika místech zmiňuje o Mečiarových aktivitách vedoucích k ovládnutí veřejnoprávních médií (*Leška, 2006, s. 63*), přesto však klíčová etapa před předčasnými volbami zůstává z tohoto pohledu téměř opomenuta. I po odstavení Mečiarovy vlády na jaře roku 1994 zůstali ve Slovenské televizi jeho lidé, a proto se stala jedním z nástrojů předvolební kampaně Vladimíra Mečiara a jeho HZDS, kampaně, která byla korunována jeho triumfálním návratem k moci. Přitom Slovenská televize často jednala v rozporu s platnou legislativou, upravující chování veřejnoprávních médií v předvolebním období.

Z formálního hlediska působí trochu nezvykle skutečnost, že názvy stran, úřadů a dokumentů jsou v textu uváděny slovensky (tedy v originále), citace z dokumentů a z článků však česky, v příloze pak ale opět slovensky. U některých prezentovaných dat – výsledků průzkumů veřejného mínění – chybějí zdroje (*například Leška, 2006, s. 71*). Knize by neuškodil jmenný rejstřík.

Závěrem bych se chtěl zmínit ještě o jedné výhradě – takřkajíc – „personálního“ rázu. Jde o osobu odborného recenzenta, jímž byl politolog Peter Weiss, který v současné době působí na Ekonomické univerzitě v Bratislavě. Volba Weisse jako odborného recenzenta mi připadá poměrně nešťastná, protože jmenovaný byl po většinu popisovaného období aktivním politikem a významným aktérem vnitropolitického vývoje i mezinárodněpolitického angažmá Slovenska. V knize je poměrně často zmiňován a citován, ať už jako představitel a předseda SDL, nebo později jako předseda Zahraničního výboru Národní rady SR (*například na stranách 27, 37, 39, 95, 121, 133, 136, 172, 229 a 269*).

I přes uvedené dílčí výhrady si práce zaslouží mimořádnou pozornost. Její přínos vidím jak v rovině odborné a akademické, tak i popularizační. Svě místo si určitě najde jako jedna z povinných knih v sylabech vysokoškolských kurzů, věnujících se slovenskému politickému systému, moderním slovenským dějinám či zahraniční politice Slovenska. Jako rozšiřující literatura pak může sloužit i pro výuku dalších souvisejících témat, například česko-slovenských a maďarsko-slovenských vztahů, popřípadě širších střeoevropských studií. Věřím, že kniha rovněž přispěje k napravení deficitu, který má česká společnost ohledně (ne)znalostí slovenských politických realit.

Petr Just

¹ Horváth, Peter: Prezident v politickom systéme Slovenskej republiky. Slovenská politologická revue, číslo 3 (2005). Nebo Just, Petr – Hladká, Malvína: Cesta k přímé volbě prezidenta na Slovensku. Parlamentní zpravodaj, číslo 3 (2003).